

Enkaustični portret ljuvene gosparke – dubrovačke književnosti

(Zlata Bojović, *Istorija dubrovačke književnosti*, Beograd:
SKZ, 2014)

Enkaustika je stara, zaboravljena tehnika, slična uljanoj tehnici u slikarstvu, ali se razlikuje po tome što boje nisu sastavljene od ulja i ne nanose se na platnenu podlogu četkicom, već su vezane voskom i nanošene metalnim štapićem na drvenu podlogu ili mramornu ploču. Nakon slikanja, umetnik bi verovatno (pošto se ne zna tačan postupak) ohlađeni vosak ponovo zagrejavao usijanim gvožđem, ne bi li spojio površi različitih boja. Ovom neobičnom tehnikom, omogućava se neverovatna postojanost boja, a njom je rađeno u starom Egiptu i u Vizantiji.

Velika sinteza o književnosti starog Dubrovnika, beogradske profesorke i gosparke Zlate Bojović mogla bi se nazvati upravo enkaustičnim portretom. Evo i zašto: *Istorija dubrovačke književnosti* pisana je pitoresknim stilom, vrlo prijemčivim, predstavljajući nam živim bojama, rečima Radovana Samardžića govoreći – *veliki vek Dubrovnika*¹. Pritom, autorka je vešto stvarala valere na dvostrukoj ravni: preplitanjem najznačajnijih biografskih podataka dubrovačkih pisaca sa njihovom poetikom, estetikom, manirima i duhom epohe; i književno-istorijskim potezima koji su fino iznijansirali prelaze od „Puteva humanizma“, preko „Veka renesanse“, „Epohe baroka“ do „Dubrovačkog prosvetiteljstva“. A evo zašto je neophodno pomenuti i vosak – mali gest sećanja na tzv. „SVEĆU“ o čemu je Zlata Bojović pisala u radu „Lomljenje dukata za sveću. Dubrovnik i Sveta Gora“:

Novac koji su Dubrovčani davali svetogorskim kaluđerima nazivao se najčešće „sveća“, ili zadužbina, ili lemozina... čuvala se uspomena na doba kada su Pelješac i

¹ Radovan Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*, Prosveta, Beograd 1962.

Ston bili deo srpske zemlje.

Ovaj rad deo je dragocene knjige *Stari Dubrovnik u srpskoj književnosti* (Beograd: Službeni glasnik, 2010), koja metaforički osvetljava enkaustični prikaz stopljenosti i valera između dubrovačke i srpske literature!

Poznato je da je svaka knjiga Zlate Bojović vredna *sveća* za srpsku književnost, a veliko štrecanje za hrvatsku javnost koja negira kako autohtonost, tako i partikularnost književnosti Dubrovnika. U red takvih knjiga vredi pomenuti i antologijsku ediciju Matice srpske „Deset vekova srpske književnosti” u okviru koje je profesorka priredila *Poeziju Dubrovnika i Boke Kotorske* (Novi Sad: Matica srpska, 2010) i *Dživa Gundulića* (Novi Sad: Matica srpska, 2014). Ova, pak, velika sinteza izašla pod okriljem Srpske književne zadruge, *kruna* je savesnog naučnog pregalaštva i višedecenijskog rada Zlate Bojović, iza kojeg su stajali i glasovi njenih prethodnika (Miroslava Pantića, Petra Kolendića, Dragoljuba Pavlovića, Pavla Popovića...), mada se autorka osvrta i na naučne doprinose kako stranih slavista, tako i hrvatskih kolega (od kojih su neki čak oštro politički napali knjigu poput Slobodana Prosperova Novaka). Da se ne bi zavrtelo Gundulićevo „kolo od sreće uokoli, / vrteći se ne pristaje: / tko bi gori, eto je doli, / a tko doli, gori ostaje (...) Sad vrh sablje kruna visi, / Sad vrh krune sablja pada, / sad na carstvo rob se uzvisi / a tko car bi, rob je sada. / Proz nesreće sreća iznosi, / iz krvi se kruna crpe; / a oni kijeh se boje mnozi, / strah od mnogijeh i oni trpe“, čini se neophodnim podvući važnost ove *krunske* knjige, a onemogućiti njen *pad*; otvoriti je osobito mladim kolegama i u omladinskom časopisu.

Ponosno naslanjajući *Istoriju Dubrovačke književnosti* Zlate Bojović (Beograd: SKZ, 2014) na *Istoriju stare srpske književnosti* Dimitrija Bogdanovića (Beograd: SKZ, 1980) i *Rađanje nove srpske književnosti*

Milorada Pavića (Beograd: SKZ, 1983), možemo kao studenti srpske književnosti i da zaigramo književno kolo i da pozdravimo ovo kolo Srpske književne zadruge! Nakon objavljivanja Pavićeve *Istorije srpske književnosti baroknog doba: 17. i 18. vek* (Beograd: Nolit, 1970), treba i to reći – u časopisu *Dubrovnik* objavljen je prikaz Ivana Pederina koji umnogome podseća na reagovanja Hrvatskog sabora povodom knjige Zlate Bojović. Evo Pederinovih negosparskih reči iz 1971. godine: „Pavić s ovako malo književne osjetljivosti (što iznenađuje ako se zna vrijednost njegova djela) utrpava crnogorsku književnost u srpsku (...) On zaboravlja na crnogorsku naciju, sve u potrebi da piše o nečem, što ne može da ne podsjeti na velikosrpska buncanja. Njegov književni tek je više renesansan, pantagruelovski, brojgelovski nego barokan, on je proždru ne samo književnost Crne Gore, nego i komad hrvatske književnosti (...) Podsjeća na onog Bakotića, kojeg je plaćao prije rata Musolini da bi uređivao i izdavao *Archivio storico per la Dalmazia* s ciljem da dokaže da u Dalmaciji ne žive Hrvati, nego Talijani“, dok je nedavno Prosperov Novak etiketirao knjigu Z. Bojović kao smešnu i vrlo opasnu, zato što se, kako je rekao, „pojavljuje kao iredentistički, imperijalistički pokušaj uzimanja ne samo tuđe baštine, već i tuđe teritorije“ (M. Vulićević, „Srpska knjiga koja je uznemirila Hrvatski sabor“, *Politika*, 1. II 2015).

Evo šta treba znati i ne prenebregavati, a o čemu nas uči *Istorija* Zlate Bojović, kada je reč o književnosti Dubrovnika: „Najstarije srednjovekovne² štampane knjige namenjene dubrovačkim čitaocima objavljivane su ćirilicom (...) Jedan prepis molitvenika *Raj duše* (1560) kajkavskog autora Nikole Dašića nastao je u Beogradu, među dubrovačkim trgovcima (...) Najliterarnijem delu ove (srednjovekovne) književnosti pripadale su dubrovačke redakcije srednjovekovnih romana, *Aleksandride* i *Romana o Troji* (...) – obe su pisane ‘dubrovačkom

² Srednjovekovna tradicija Dubrovnika obrađena je u „Uvodu“.

brzopisnom ćirilicom', čistim narodnim jezikom štokavsko-ijekavskog dijalekta (...) na katoličkom terenu prema srpskim izvornicima. Velika tema dubrovačke književnosti bio je humanistički patriotizam³ (...) Renesansna era⁴ otpočinje sa tri nepotpuna dvostruko rimovana dvanaesterca u zapisu Džona Kaličevića iz 1421. godine, ćirilicom, 'Sada sam ostavljen srid morske pučine', a dubrovački barok⁵, kao i kraj Dubrovačke republike i prosvetiteljstva⁶ označio je Gundulićev *Osman*, koga je 1826. izdao u Dubrovniku sa dopunom Pijerka Sorkočevića, franjevac Ambrozije Marković, a već 1827. u Budimu Jefta Popović objavio je ćirilično izdanje, sa dopunom anonimnog autora".

³ U dubrovačke humaniste (naučna proza, humanistička kultura, humanistička proza, istorija) ubrojani su: Benko Kotruljević, Dživo Gučetić, Frano Luco Gundulić, Feliks Petančić, Ludovik Crijević Tuberon, Đorđe Dragišić, Karlo Pucić, Ilija Crijević, Jakov Bunić, Damjan Benešić.

⁴ U renesansne autore (rani petrarkizam, strambotisti, bembisti, renesansna drama: mitološka i pastoralna ekloga, pobožna drama, farsa, pastoralno-rustikalna ekloga, eruditna komedija, tragedija; hrišćanska renesansa, poezija, pokladna poezija, stvaranje na italijanskom, prerade antičkih tragedija, poetički i naučni traktati) ubrojani su: Šiško Menčetić, Džore Držić, Mavro Vetranović, Nikola Nalješković, Marin Držić, Nikola Dimitrović, Dinko Ranjina, Antun Sasin, Savko Bobaljević, Miho Monaldi, Dominko Zlatarić, Nikola Gučetić.

⁵ Epohu baroka („slovinstvo", marinizam, pretizam, epsko pesništvo, melodrama, književnost posle zemljotresa 1667, anonimne komedije, Akademija Ispraznih) obeležili su autori: Horacije Mažibradić, Stijepo Đurđević, Paskoje Primović, Dživo Gundulić, Dživo Bunić, Džono Palmotić, Vice Pucić, Vladislav Menčetić, Jaketa Palmotić, Nikola Bunić, Baro Betera, Ignjat Đurđević.

⁶ Dubrovačko prosvetiteljstvo (preplitanje kasnobarokne tradicije i arkadskog akademizma, uticaj francuskog prosvetiteljstva, „Frančezarija", prerade Molijerovih komedija u 18. stoleću, prevođenje, prosvetiteljski enciklopedizam i eruditizam, poezija, latinizam, konzervativizam, klasicizam, pobožna književnost, prigodna literature, predromantičarski interes za narodnu književnost, leksikografski rad) označili su: Marin Tudišević, Franatica Sorkočević, Timotej Gleđ, Saro Crijević, Đorđe Bašić, Sebastijan Slade-Dolči, Ivan Marija Matijašević, Andro Paoli, Marija Dimitrović Betera, Lukrecija Bogašinović Budmani, Anica Bošković, Nikola Marči, Jozo Betondić, Đuro Ferić, Maro Zlatarić, Antun Ferdinand Putica, Pijerko Sorkočević, Marko Bruerović, Joakim Stulić, Frančesko Marija Apendini. Priliku da stvaraju u 18. stoleću imale su samo one žene koje su poticale iz porodica u kojima se negovala književnost.

Ovo su samo neke pojedinosti koje govore o neraskidivosti dubrovačke i srpske literature, a prećutati ih, znači eufemistički govoreći – biti naučno nerelevantan. Otuda ne čudi što je biografska, poetička, interpretativna i pouzdana sinteza *Istorija dubrovačke književnosti* došla baš iz pera beogradske škole raguzologije koja ne negira da je ova književnost bila samosvojna, *dubrovačka*, te da kao takva ne pripada samo korpusu hrvatske književnosti⁷.

Zlata Bojović nije se eksplicite bavila ovim pitanjima, već su se zaključci nametnuli sugestivno, kroz čitanje. *Istorija dubrovačke književnosti* pretresa poetička, estetska, književno-istorijska pitanja: autorka daje portrete i pisaca i književnih dela i perioda; piše o Pikolominiju i Marinu Držiću, o četiri *Istorije Dubrovnika* (Serafina Racija, Mavra Orbina, Jakova Lukarevića, Ludovika Crijevića) u kojima je najveći deo posvećen srpskoj, a potom bugarskoj i hrvatskoj istoriji, žanrovski legitimiše epohe (prva parodija dubrovačke petrarkističke lirike je pesma „Šestoj gospođi“ iz Jeđupke, prva melodrama kao dominantni barokni žanr možda je Primovićeve *Euridika*, a možda su i Gundulićeve melodrame)... Treba spomenuti i rad Akademije Ispraznih koja je brinula o „jeziku slovinskom“, organizovala pisce i učene ljude, te htela da oslobodi književnost barokne preteranosti i patosa i vrati je klasičnim uzorima. Njeni protivnici, s početka 18. stoleća, okupili su se oko Akademije Šturaka/Akademije Zavidnih (Frano Getaldić, Antun Gleđević, Pero Kontista).

Dok isusovački red nije bio ukinut 1773. Dubrovačka gimnazija (*Collegium Ragusinum*) negovala je neolatinsku književnost. Ovi podaci dobijaju svoju primenu upravo u razmatranjima o srpskoj književnosti na latinskom jeziku, budući da su Srbi „jedini pravoslavni južnoslovenski narod koji je stvorio sopstvenu literaturu na latinskom jeziku“, te da su „svi značajni predstavnici srpske književnosti

⁷ Evo najbanalnijeg primera: na srpskoj Vikipediji, svi pomeniti pisci imenovani su kao dubrovački, a na hrvatskoj – isključivo kao hrvatski!

baroka i klasicizma pisali i na latinskom jeziku", kako navodi Nenad Ristović. Tako se dakako uspostavlja tiho saglasje dubrovačke i srpske književnosti, saglasje jednim delom i Srba katolika i Srba pravoslavaca...